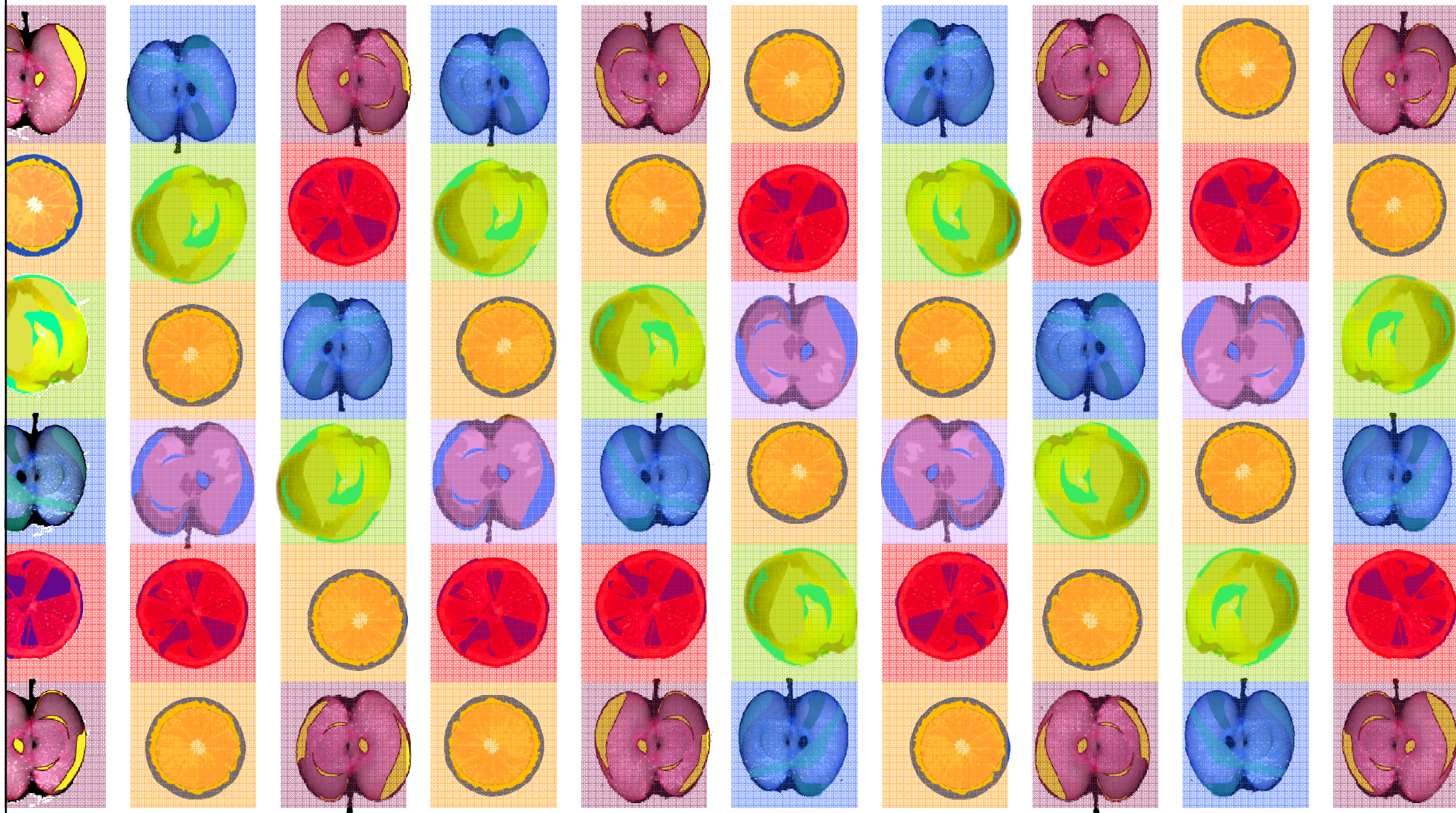
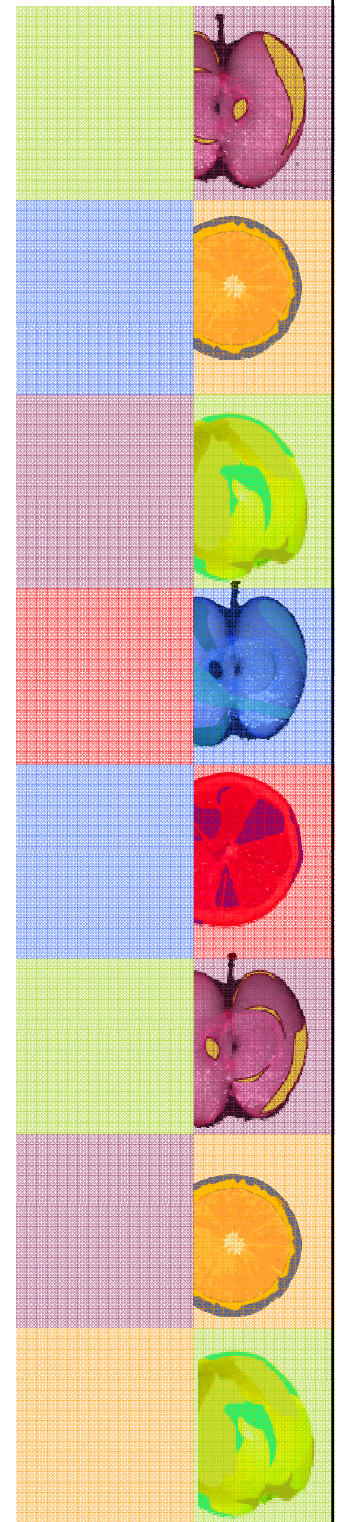

Interpretativní fenomenologická analýza (IPA)

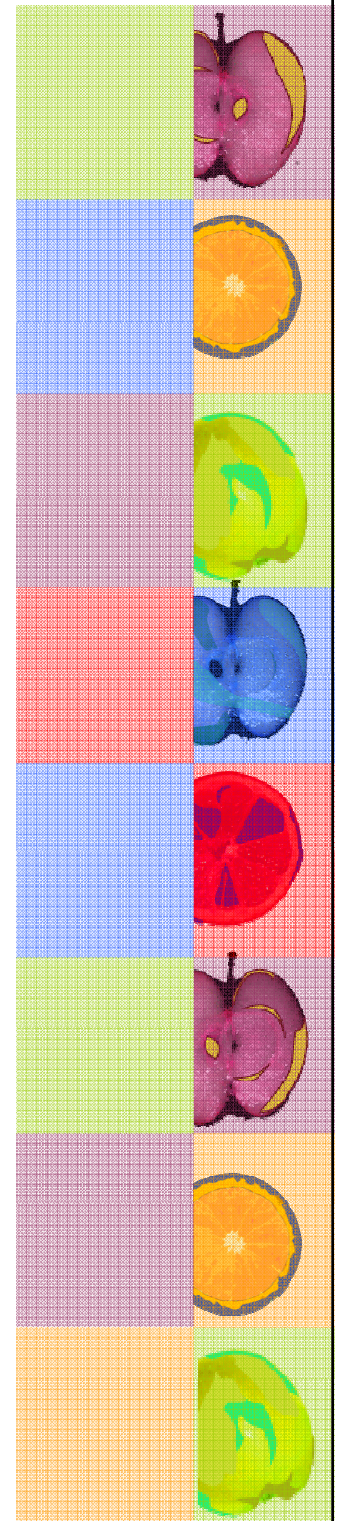
Interpretative Phenomenological Analysis (=IPA)

- Pokouší se porozumět žité zkušenosti člověka
    - „Jakým způsobem lidé přisuzují své zkušenosti smysl?“ → Význam, který má zkušenost pro jejího nositele
  - Cílem je detailně prozkoumat svět člověka, jak vnímá a vysvětluje si události, situace, zkušenosti...
- Porozumění zkušenosti je základem psychologie

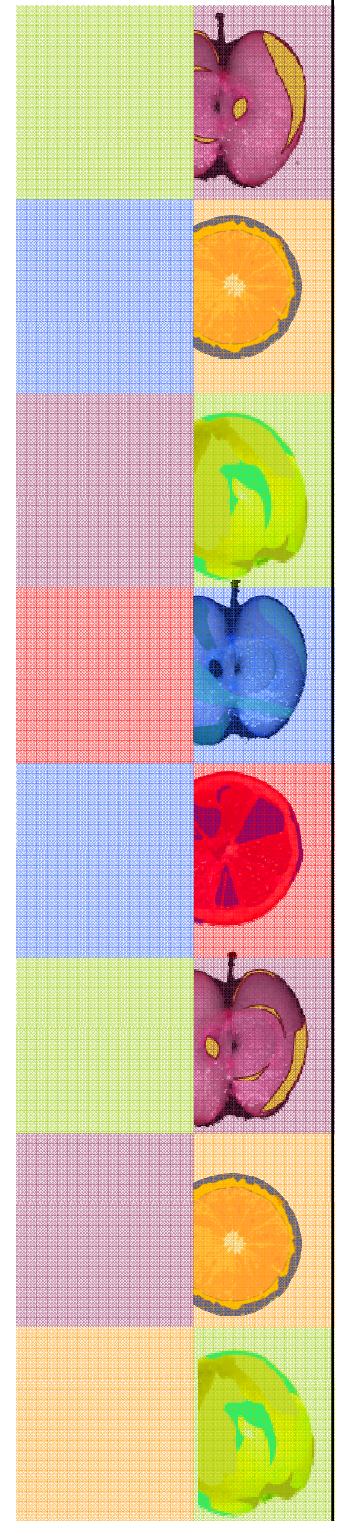
Vývoj IPA

- Relativně nový empirický kvalitativní přístup (počátek 90.let), který byl vyvinut v rámci psychologie
  - Původně využívána v oblasti psychologie zdraví, nyní se používá v celé řadě oblastí psychologie (sociální, klinická atd.)
- Autor **Jonathan A. Smith**, profesor psychologie na Birkbeck University of London

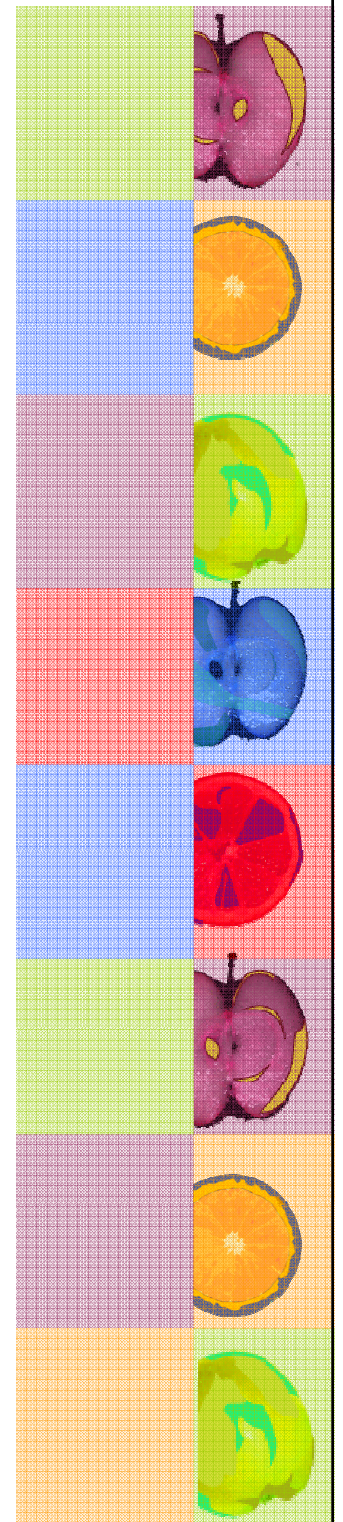
Interpretační fenomenologická analýza

- IPA je fenomenologická tím, že se snaží prozkoumat osobité vnímání nebo vysvětlování si událostí, situací a zkušeností člověka
- **fenomenologie** jako základní kámen teorie

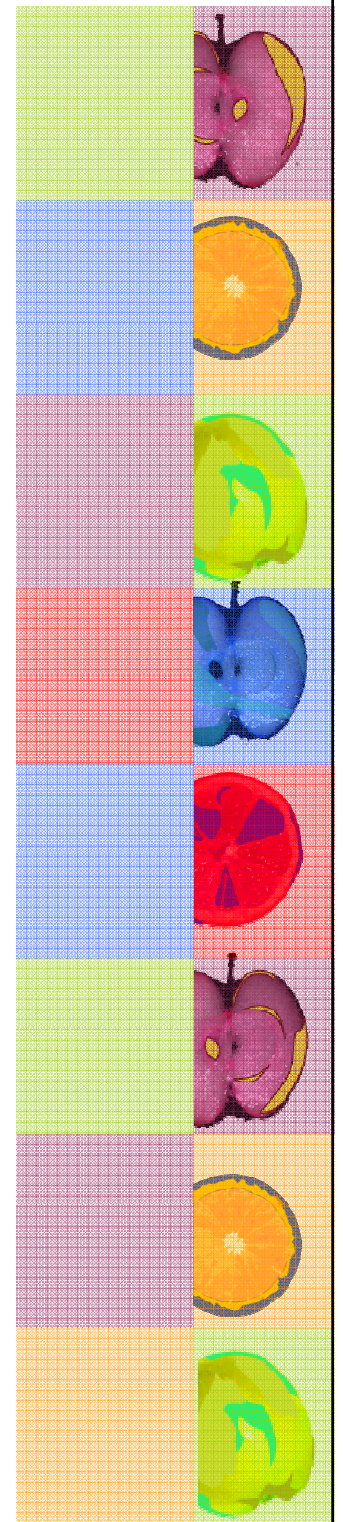
Fenomenologie a fenomenologická metoda

- Jak člověk prožívá a vnímá svět v určitém kontextu a čase
  - v protikladu k produkování „objektivních“ tvrzení o daném objektu nebo zkušenosti
- Objekt a subjekt vnímání od sebe nejsou odděleny
  - Objekt jako fenomén vnímání je ovlivněn tím, kdo jej vnímá (kontext situace, záměr subjektu a jeho mentální orientace)
  - **intencionalita** – umožňuje objektům objevovat se jako fenomény

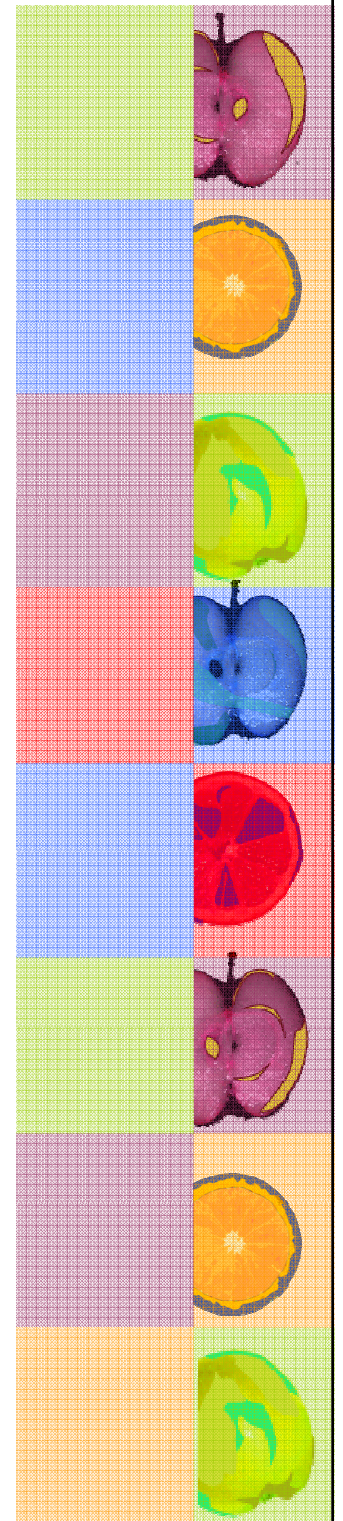
Fenomenologie a fenomenologická metoda

- Zaměření na žitou zkušenost člověka
→ styčná plocha s IPA
- Fenomenologická metoda používá „uzávorkování“ výzkumníkových prekonceptí
→ odlišné od IPA

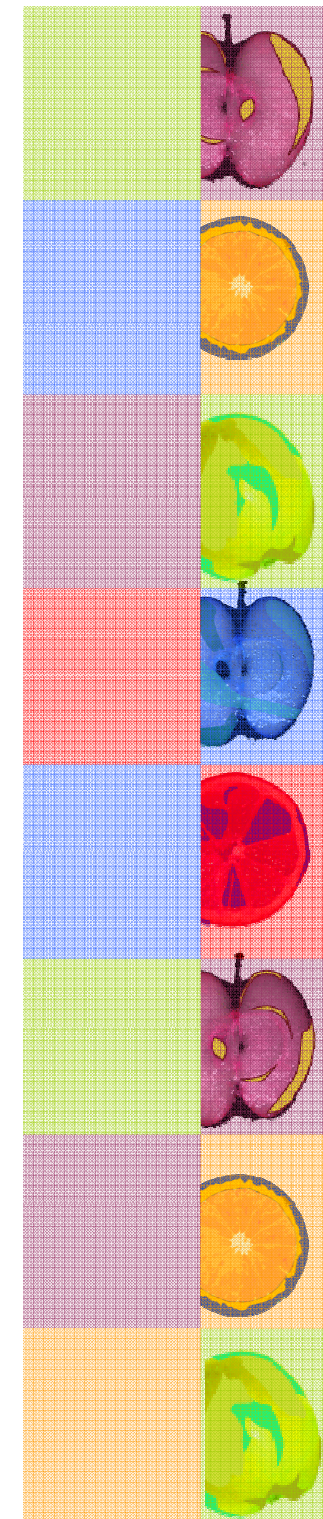
Interpretační fenomenologická analýza

- Prozkoumat svět člověka nelze přímo a „plně“
  - „není jasné, jaké okno ke zkušenosti vede“
- Přístup k němu je ovlivněn výzkumníkovými koncepty nebo interakcí mezi ním a účastníkem výzkumu
- Jeho **koncepty jsou** zároveň **nezbytné** pro to, aby porozuměl dané zkušenosti prostřednictvím interpretačního procesu
- **hermeneutika** jako další teoretické východisko – jak člověk interpretuje a přisuzuje význam
- Význam, který člověk připisuje dané zkušenosti, je proto podle IPA dosažitelný pouze interpretačním procesem

Interpretační proces

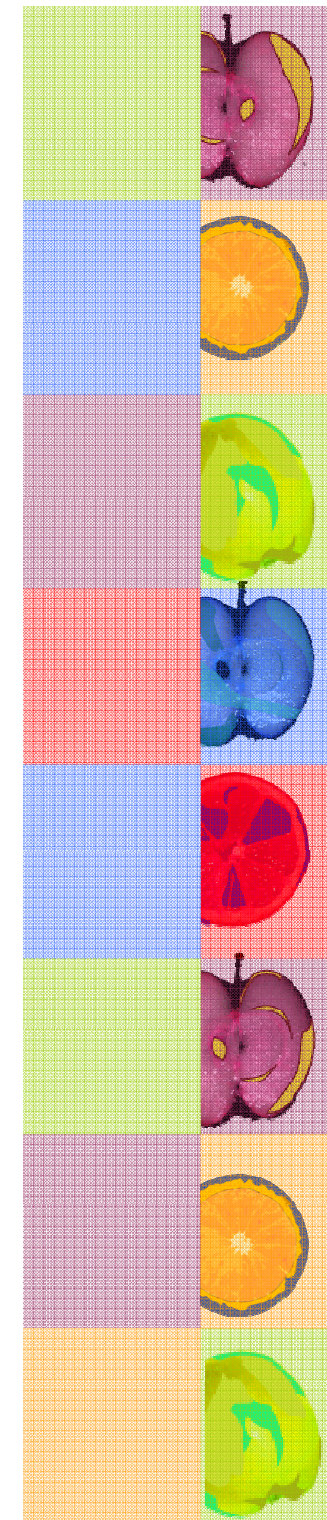
- Interpretace by neměla vycházet z předchozí specifické teoretické pozice
  - Jestliže ji máme, předurčuje to explicitně i implicitně kritéria pro validitu čtení textu
  - Směr udaný teorií či autoritou staví **MIMO** případ, ale IPA se snaží být **V** něm
- Opakované čtení textu, ověřování si hypotéz v kontextu celého textu
- Propojení s teorií následuje po uzavření textové analýzy
- Interpretace je kreativní činnost, ale jak poznat, že je „dost dobrá“?

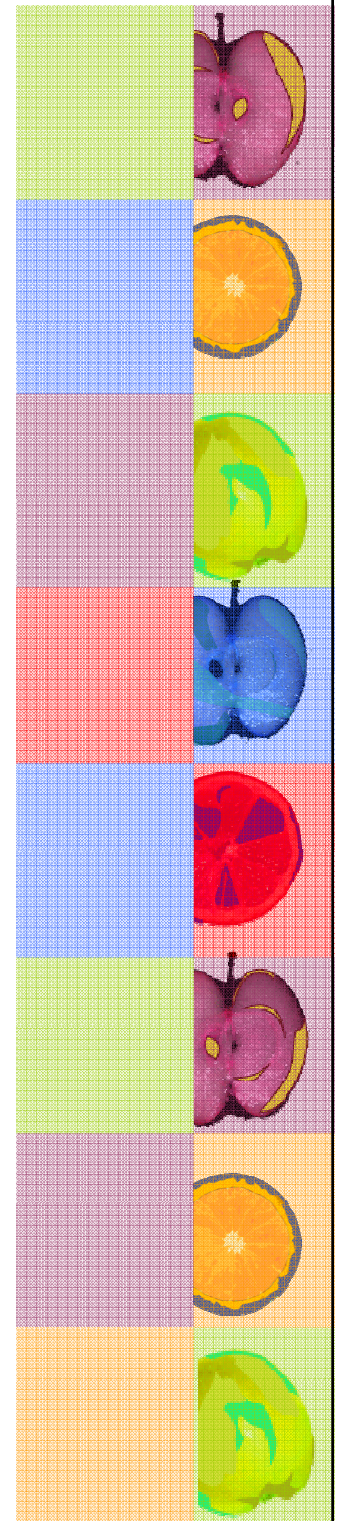
Teoretická východiska IPA

- Fenomenologie
- Hermeneutika
- Kognitivní psychologie a sociální poznávání
  - Společný zájem o mentální procesy, jak člověk přemýšlí o tom, co se děje, ale liší se v tom, jak to nejlépe zkoumat
  - Námitka odpůrců – jak může být IPA fenomenologická, když se zabývá poznáváním a tím tak připouští rozdíl mezi subjektem/objektem

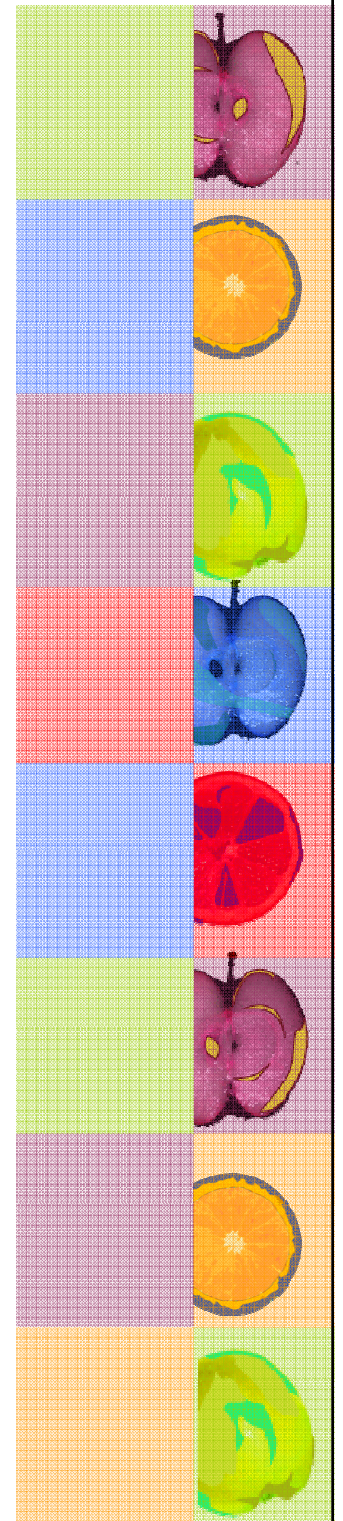
Osoba výzkumníka

- Kvalitativní analýza je vždy ovlivněna osobností toho, kdo ji provádí
- Je podstatnější najít svůj styl práce než rigidně dodržovat analytický postup
→ IPA není „předepsaný“ přístup
- Výzkum je dynamický proces, v němž má výzkumník aktivní roli
- Výzkumník jako „analytický nástroj“
  - jeho přesvědčení, postoje, osobní prožitky nebo teoretické znalosti jsou nezbytné k tomu, aby mohl porozumět zkušenosti ostatních lidí

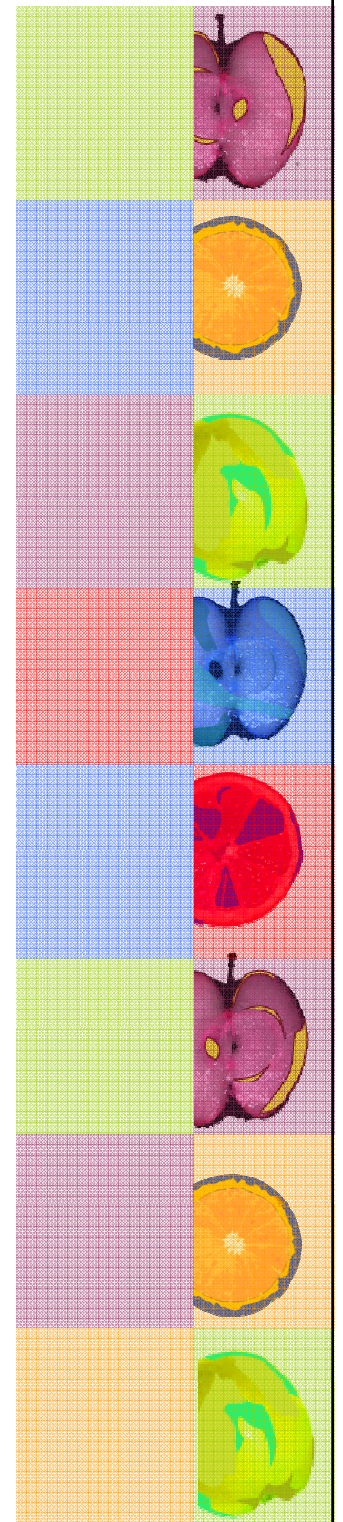
Osoba výzkumníka

- Snaha přiblížit se světu participanta, zaujímání tzv. „*insider's perspective*“
- IPA používá dvoustupňový interpretační proces („double hermeneutic“)
  - „*Participant se snaží dát význam své zkušenosti, zatímco výzkumník se snaží porozumět tomu, jak se participant snaží dát význam své zkušenosti*“ (Smith & Osborn, 2003, s. 51)
- Přitom reflektuje svoji roli ve výzkumné situaci a interpretačním procesu

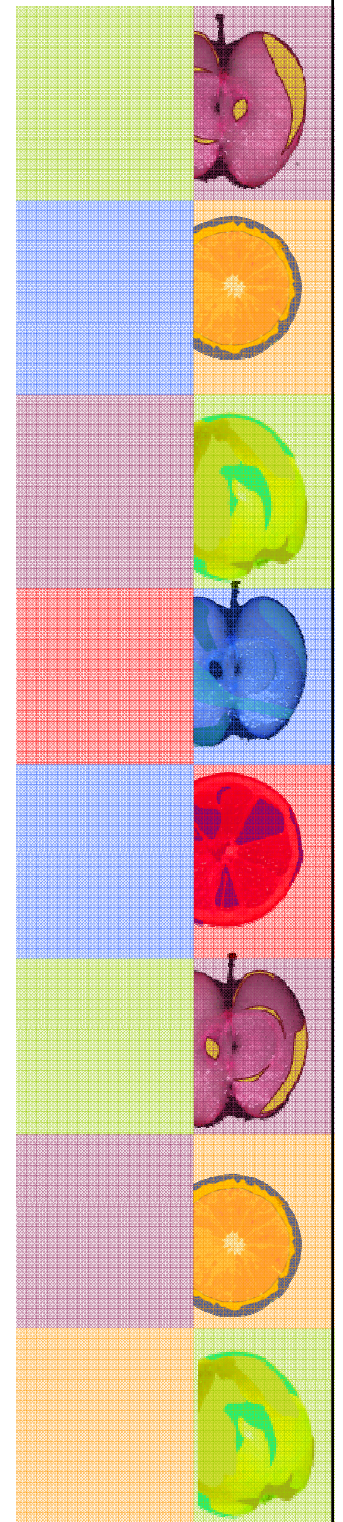
Charakteristické rysy IPA

- Idiografická
  - Analýza začíná detailním prozkoumáním jednoho případu, dokud není dosaženo „dobrého tvaru“, pak se přesouvá k detailní analýze dalšího případu atd.
- Induktivní
  - Jde „bottom up“ než „top down“
  - Je flexibilní v tom, jak zachází s neočekávanými tématy, které se vynořují v průběhu analýzy
- „Zvědavá“

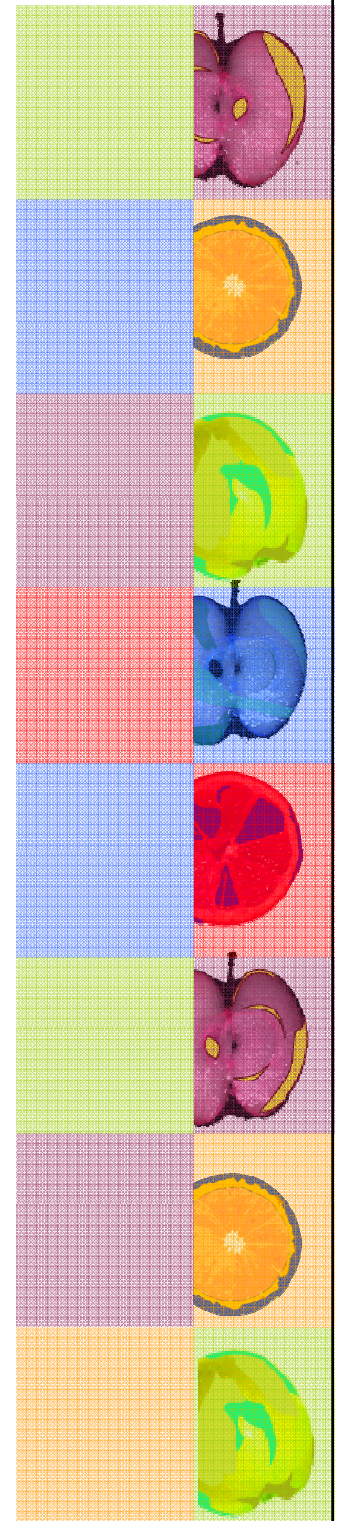
Výzkumná otázka

- Jestliže chcete zkoumat žitou zkušenost a svět člověka, zabývat se tím, jak dávají své zkušenosti význam, jste zaměřeni na komplexní a nové jevy a proces, je IPA dobrým kandidátem
  - Je nezbytné prozkoumat vztah mezi předpokládanou výzkumnou otázkou a epistemologickými východisky IPA
- Otevřená otázka:
  - Jaká je zkušenost žen v partnerství s mužem trpícím depresí?
  - Jak se lidé dívají na dobrovolně bezdětné osoby?
  - Jak se lidé rozhodují, jestli podstoupí nebo nepodstoupí genetický test?

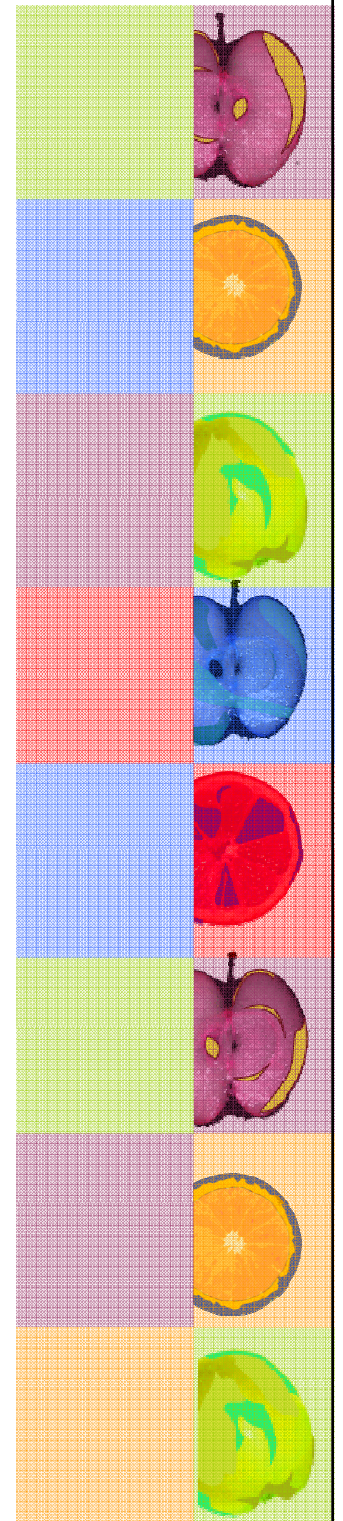
Témata řešená IPA

- Rozmanitá, přesto lze pozorovat určité podobnosti
  - Důležitý existenciální moment – změna v životě, vyrovnávání se s určitou životní událostí (např. nemoc, truchlení)
  - Aspekty terapeutických intervencí
  - Identita
- Obzvláště neprozkoumané oblasti, kde chybí teorie

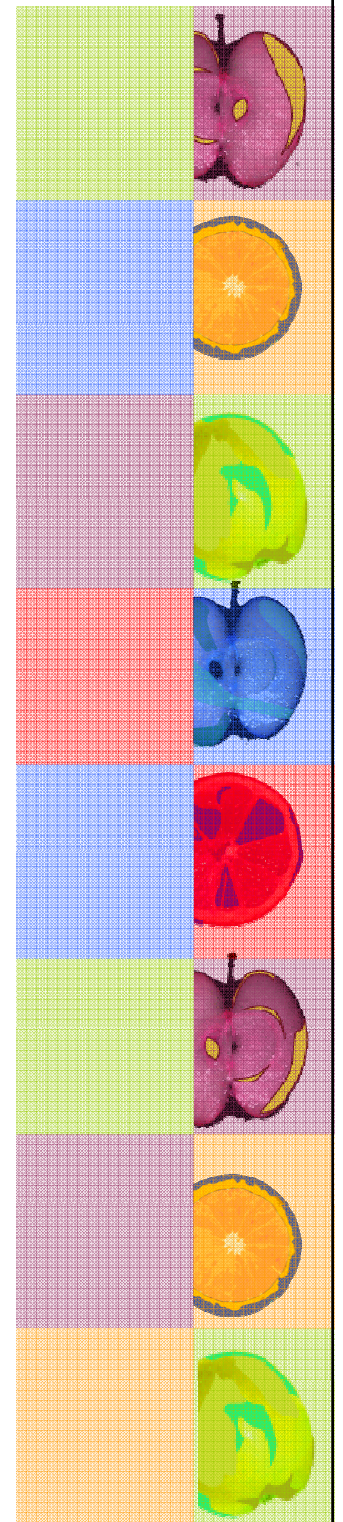
Příklady témat řešených IPA

- PPP u žen dočasně pobývajících v zahraničí (Pavlova, Uher, Papezova, 2008)
- Jak osobní terapie ovlivňuje terapeutovu praxi? (Macran, Stiles, Smith, 1999)
- Jaká je zkušenost partnerů žijících s osobou, která trpí bulimií? (Huke, Slade, 2006)
- Jaká je zkušenost lidí s hraniční poruchou osobnosti s dialektickou behaviorální psychoterapií? (Hodgett, Wright & Gough, 2007)
- Zkušenost se sebevražedným pokusem v pozdním věku (Crocker, Clare & Evans, 2006)
- Zkušenost se stigmatem schizofrenie (Knight, Wykes & Hayward, 2003).
- Jaký je mechanismus psychologické změny? (Higginson & Mansell, 2008)

Vzorek aneb méně je více

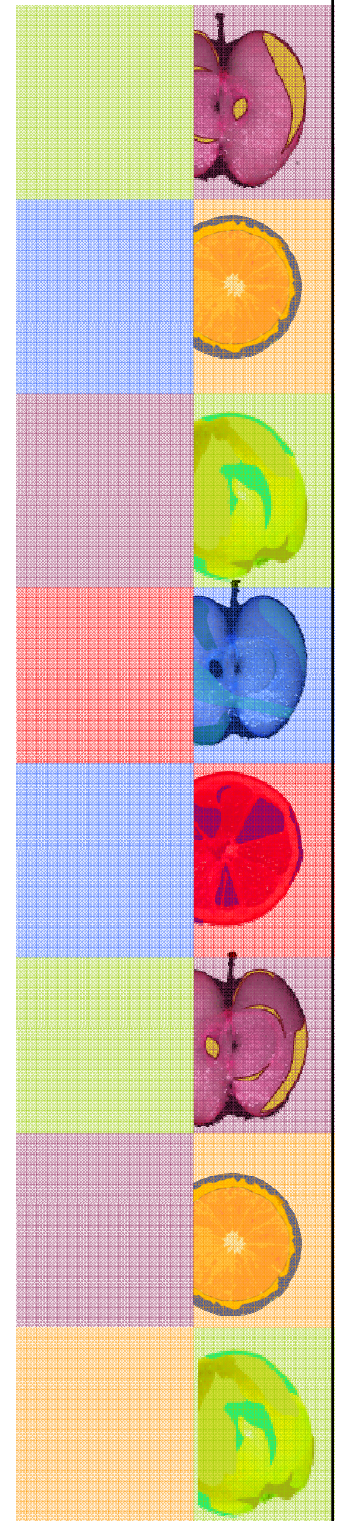
- Většina IPA studií má malý vzorek 5-10 účastníků
  - Počet osob závisí na bohatosti a nasycenosti individuálních případů
- Pro IPA je důležitější přinést podrobné informace o vnímání a porozumění dané skupiny než dělat generalizovaná tvrzení
  - Nezahlit se množstvím dat (detailní analýza trvá poměrně dlouho)
  - Idiografický přístup
- Homogenní vzorek
  - Osoby reprezentující danou zkušenost

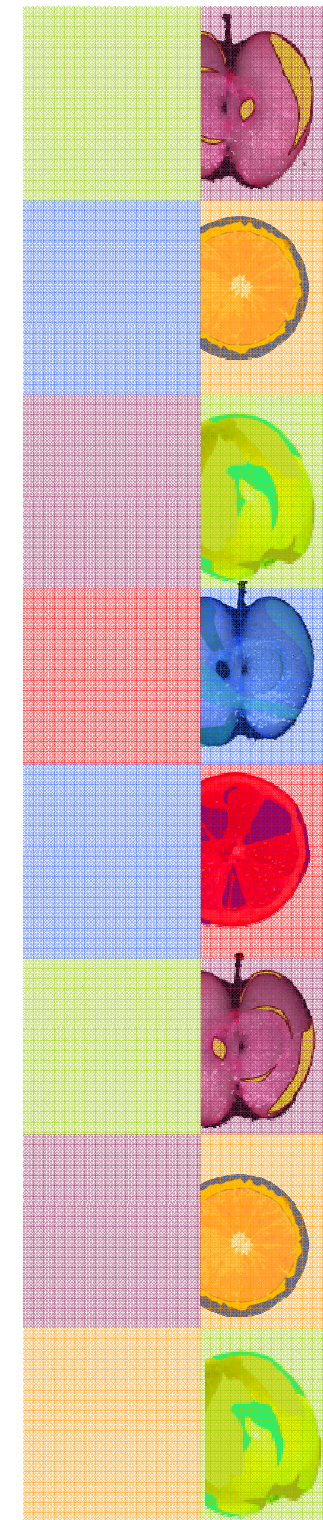
Kdo může být respondentem?

- Neexistuje spojitost mezi socioekonomickým statusem a bohatostí dat (Smith, 2004)
- Větší vliv hraje důležitost zkušenosti, která je předmětem výzkumu, a pocit zapojení do výzkumu, stejně tak porozumění tomu, proč je člověk do výzkumu zařazen
- Účastník výzkumu je expert na svoji zkušenost

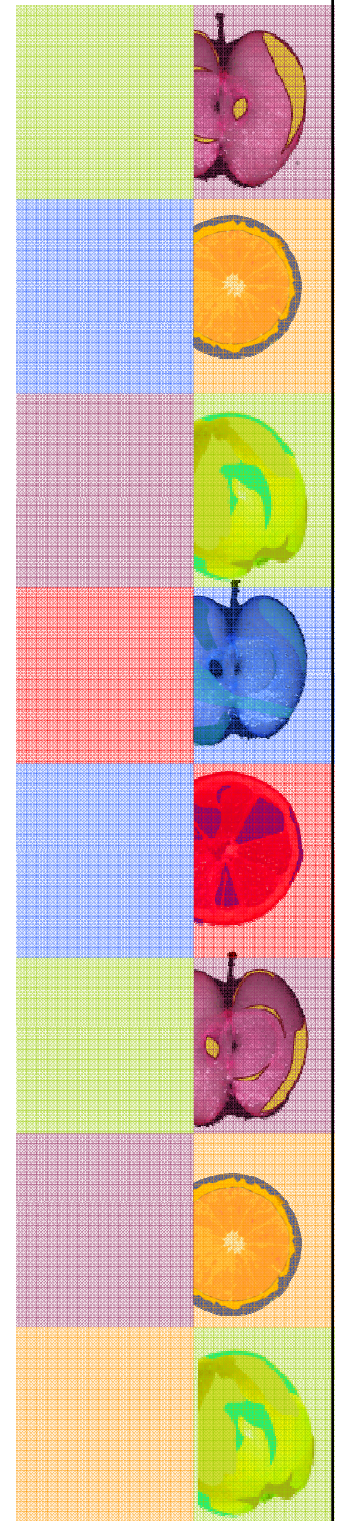
I případová studie má smysl

- IPA tak zdůrazňuje přínos případu sám o sobě – dostat se do hloubky u jednoho konkrétního případu nás také přibližuje obecnějšímu, protože obsahuje jeho esenci
- Analýza je natolik bohatá, že se stačí věnovat jen jednomu případu
- Např. studie o vlivu kulturní diskurzu na individuální utváření významu hněvu u jedné ženy

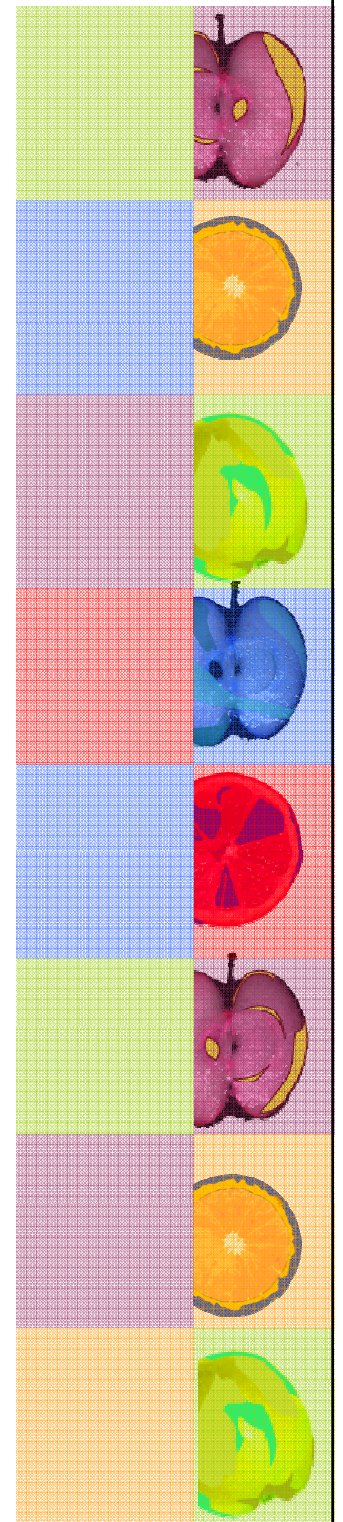
Metody sběru dat

- Většinou **polostrukturovaný rozhovor**
  - Lepší vytvoření vztahu s respondentem
  - Bohatší data - výzkumník může sledovat zajímavá a důležitá témata, která se objeví v průběhu rozhovoru
    - flexibilní metoda
- Osobní deníky či jiné autobiografické výpovědi (literární tvorba atd.)
  - Možné požádat respondenty, aby si vedli deník
- Focus group
  - Smith (2004) ji příliš nedoporučuje, ale připouští
- + „field notes“ – vaše vlastní poznámky

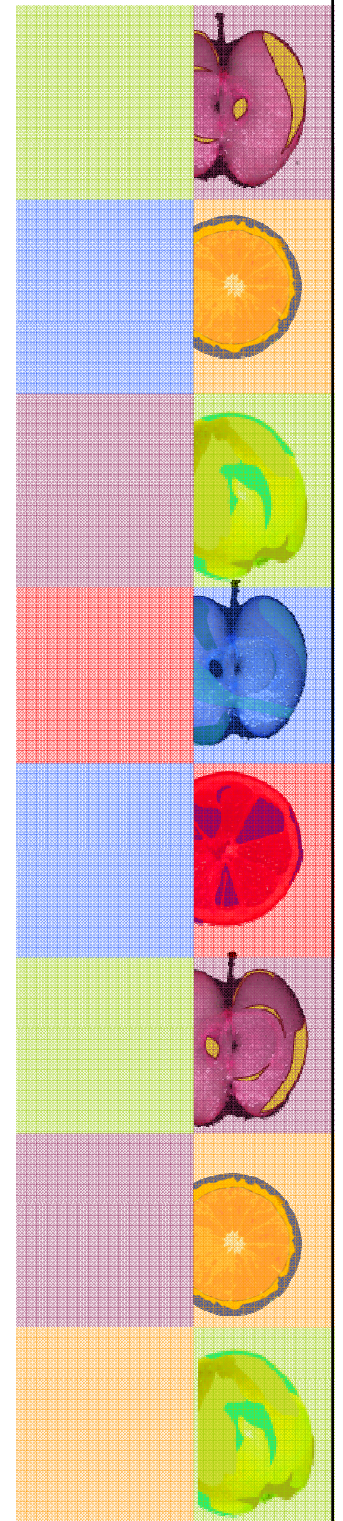
Polostrukturovaný rozhovor a „mapa území“

- Stanovení si okruhu témat a otázek vztahujících se k nim
  - Není to „jízdni řád“ rozhovoru, ale užitečná reflexe toho, co vše se může v rozhovoru odehrát
  - Mapování potencionálních obtížností, které se mohou v průběhu rozhovoru objevit
  - Splňuje kritéria tvorby „dobrých otázek“
  - Výzkumník facilituje a provází respondenta, nediktuje, co se v rozhovoru má odehrát
- Zajistěte dobré podmínky pro rozhovor (klidné příjemné místo, spolehlivá technika, úvodní vysvětlující informace pro respondenta)

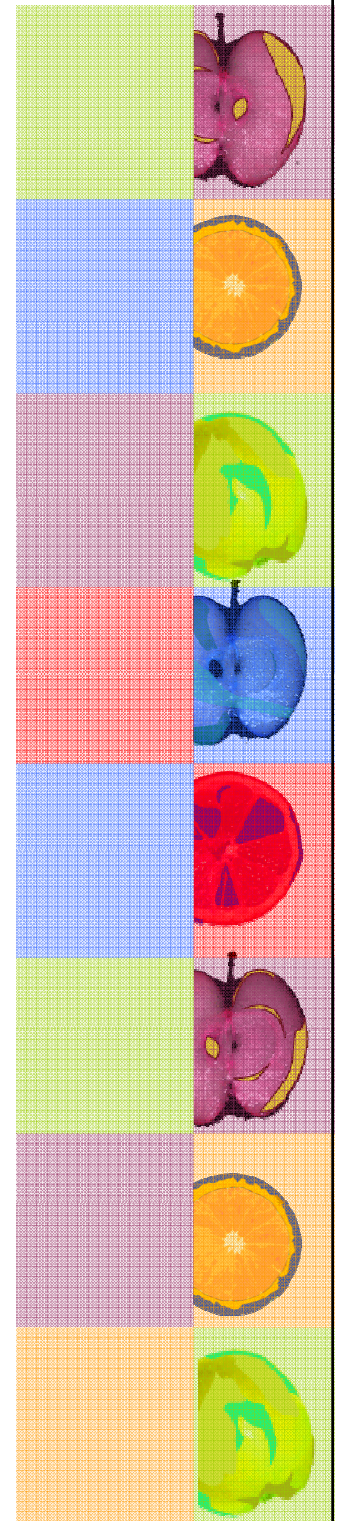
Užitečné rady pro „dobré“ dotazování

- Ptejte se na jednu věc v jedné větě
- Nespěchejte – dejte respondentovi čas na promyšlení odpovědi
- Používejte minimální pobídky – když se respondent dostane k zajímavému tématu, stačí jen lehké pobídky
  - „Můžete mi o tom říct více? Jak jste se cítil?“
- Všímejte si, jak se respondent při rozhovoru cítí → etika výzkumu
  - Nemusí znamenat, že je pro něj téma obtížné, ale že byste se měli jinak ptát

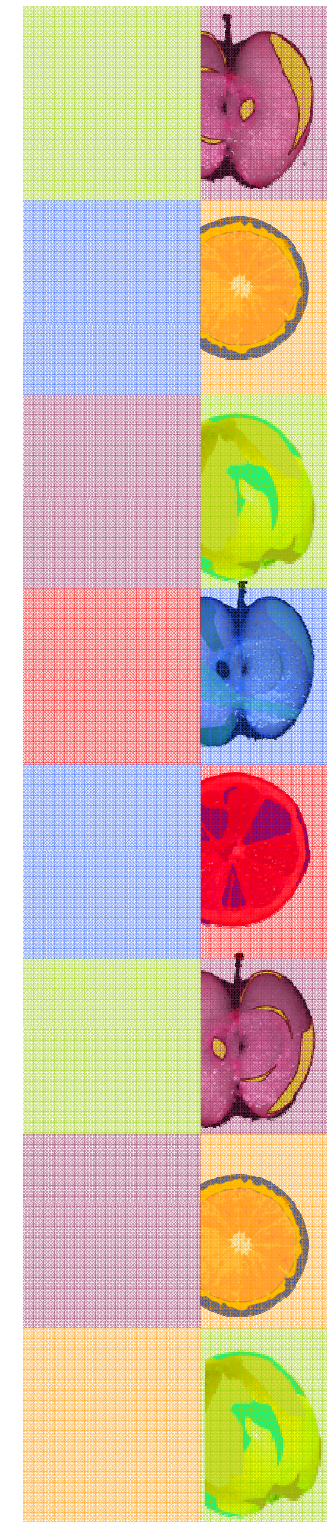
Analytický proces IPA

- Snaha porozumět zkušenosti z úhlu pohledu respondenta + kritické uvažování o textu
  - Čeho se ten člověk snaží dosáhnout?
Vynořuje se v textu něco, co nebylo zamýšleno? Mám pocit, že vidím něco, čeho si respondent není zcela vědomý?
→ porozumění a interpretace vytváří bohatší analýzu a přináší globálnější pohled na člověka
- Důkladnou a systematickou analýzou redukuje komplexnost výzkumných dat

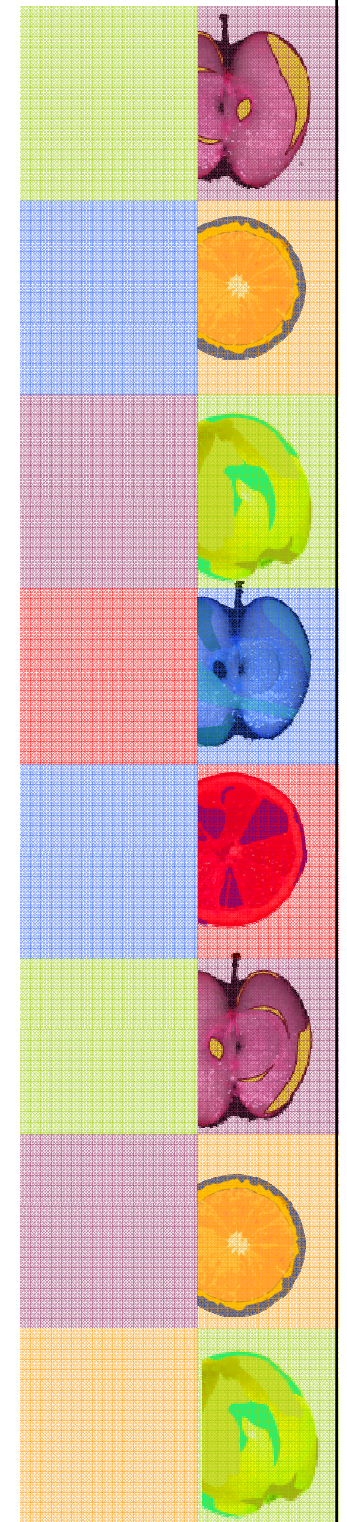
Analytický proces IPA

- Neexistuje jediný správný způsob, jakým dělat kvalitativní analýzu dat
  - IPA nabízí doporučení, která se jí osvědčila, ale nelze dělat kvalitativní výzkum „podle kuchařky“
- Kvalitativní analýza je nevyhnutelně osobní proces – každý by si měl metodu přizpůsobit svému stylu práce
  - Přesto je IPA v analýze systematická
- Nahraný rozhovor → doslovný přepis → použití „field notes“
- Začínáme jedním případem, který dokončíme → další atd.

Fáze analýzy dat

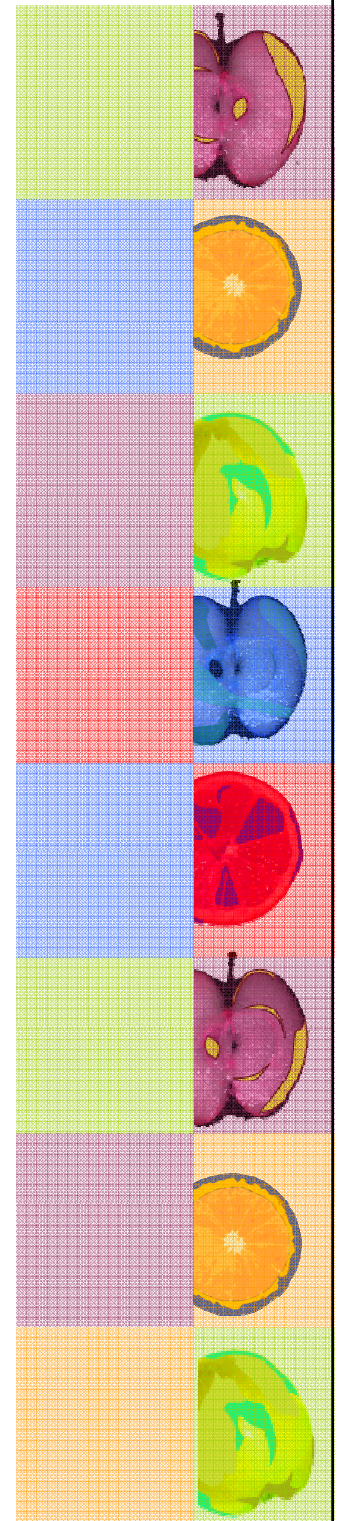
- Opakované pročitání textu
  - Na levou stranu zaznamenat, co se jeví jako významné a zajímavé – zaujímání o „insider’s perspective“ (fenomenologická pozice)
  - Nejsou stanovena pravidla, jak by komentáře měly vypadat
  - Doporučení: čtěte text opravdu několikrát
- Stručná klíčová slova
  - Přejít k interpretativní pozici
  - Transformování poznámek do abstraktnějších témat, psáno napravo od textu, mohou/nemusí být psychologické termíny
  - Nemusí mít definitivní podobu

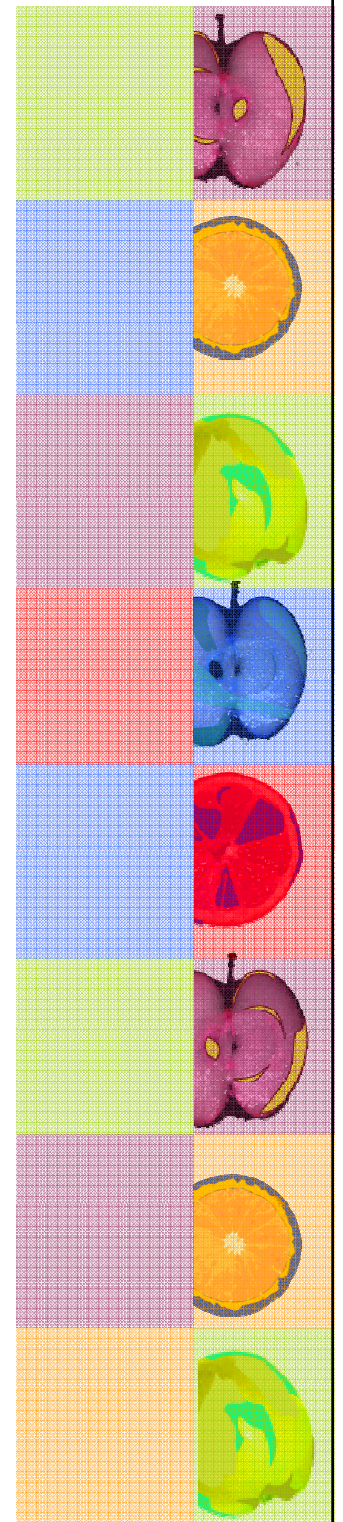
Fáze analýzy dat

- Počáteční seznam témat
  - Některé z poznámek se seskupují, jiné se vynořují jako nadřazené koncepty
  - Propojování a hledání souvislostí
  - Zaznamenat, na jaké straně a řádku se téma nachází, např. str. 3, řádek 16 = 3.16
- Vytvoření seznamu nadřazených témat („master list“)
  - Témata jsou uspořádána podle toho, jak se jeví smysluplná vzhledem k textu
  - Doslovné citace z textu, která témata ilustrují
  - Vyloučení těch témat, která se nevztahují k našemu předmětu zkoumání

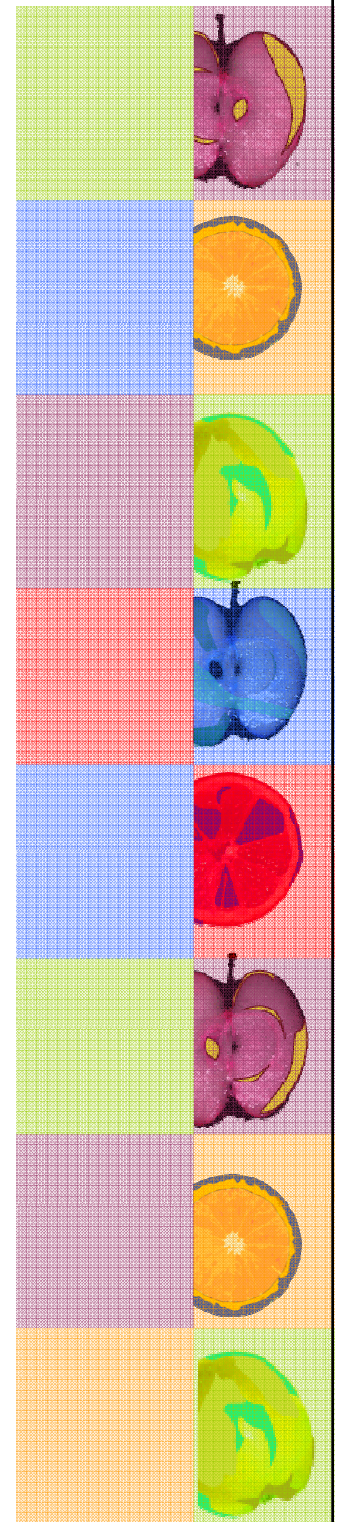
Propojení témat všech případů

- Dvě možnosti:
  1. Podle témat 1. případu hledáme příklady témat v dalších případech
    - + všímáme si nových (zcela jistě se objeví)
  2. Nový analytický proces u každého případu (všechny fáze)
- Témata jsou volena nejen podle prevalence v datech, ale i podle bohatosti a toho, jak osvětlují danou zkušenost
- Analýza je cyklický proces:
  - opětovné se vracení k tématům
  - přeskokování fází
  - opětovné promyšlení témat

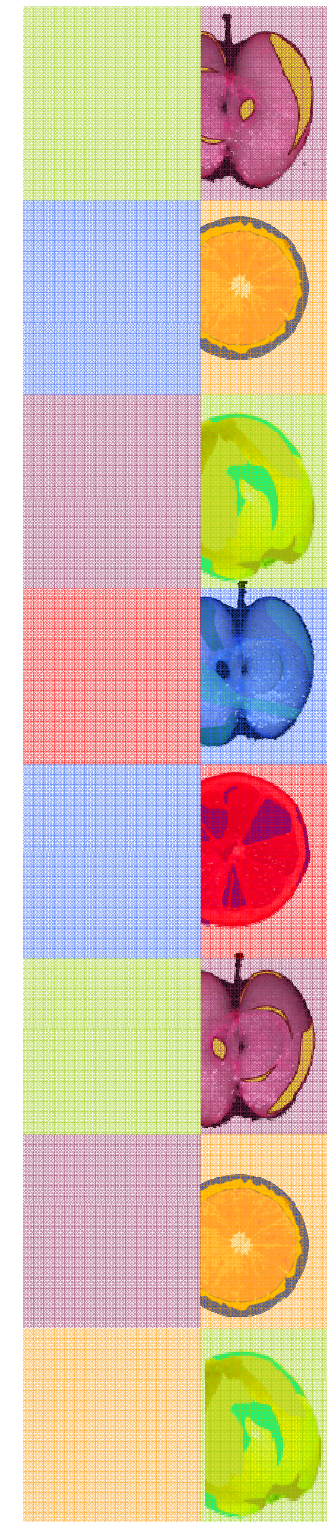
Jak zjistit, že je analýza „správná“?

- Dobrá analýza je
  - interpretativní (a tedy subjektivní), takže výsledky nemají statut faktů
  - transparentní – zakotvená v citacích z dat
  - věrohodná – pro účastníky, vedoucí práce, čtenáře...
  - strávíte nad ní hodně času – neopouštějte ji předčasně
- Vhodné je potvrzení témat samotnými respondenty („testimonial validity“)
- Velmi profesionální je provést analýzu všech případů více výzkumníky

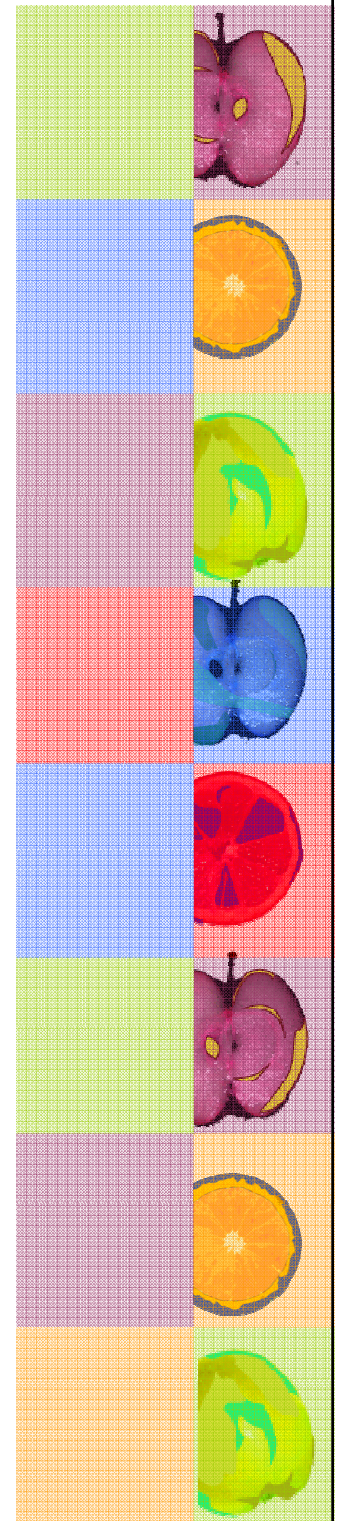
Výsledky

- Každý seznam témat může být použit jako případová studie – lze o něm vyprávět příběh
- Zpráva je strukturována podle témat
  - Úvod, vztahem k ostatním tématům
  - Vhodné je znázornění vztahů mezi tématy
- Je nezbytné zdůraznit, co jsou výzkumníkovy interpretace a co výpovědi účastníků (reflexivita interpretačního procesu)
- Diskuze s teorií

Podobnost...?

- IPA + Zakotvená teorie (ZT)
  - vytváří „kognitivní mapu“ reprezentující pohled člověka na svět
  - systematicky pracují s textem, identifikují témata a kategorie, které integrují do vyšších („core categories“ X „master themes“)
  - Analýzu začínají s jedním případem
  - Používají kategorizaci, aby dosáhly systematické redukce dat, které vytváří porozumění nebo vhled do procesu („fundamental process“, ZT) nebo esence (IPA) fenoménu

Podobnost...?

- IPA **X** Zakotvená teorie

ZT studuje základní sociální procesy

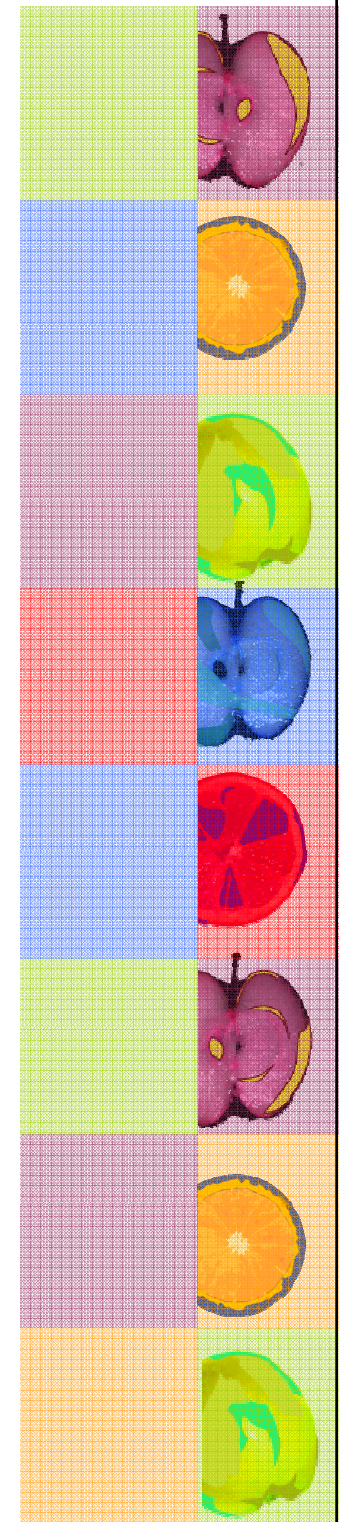
X IPA se snaží o vhled do osobního psychologického světa člověka → specificky psychologická metoda

ZT se snaží identifikovat a sociální procesy, které vysvětlují fenomén

X IPA chce porozumět kvalitě a struktuře individuální zkušenosti – esenci fenoménu

ZT má v současnosti více verzí – ve výzkumu se musí zohledňovat, kterou verzi volí a proč

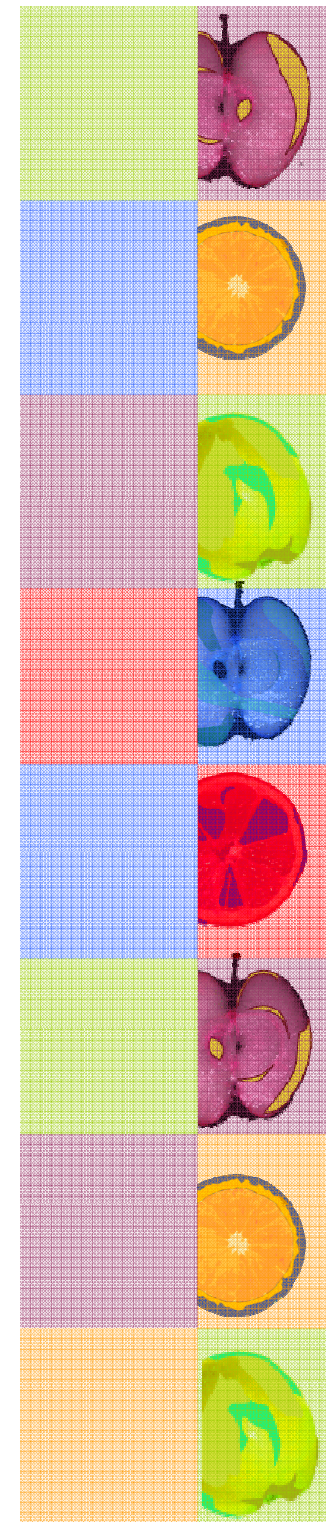
X IPA nabízí více prostoru pro kreativitu a svobodu

Podobnost...?

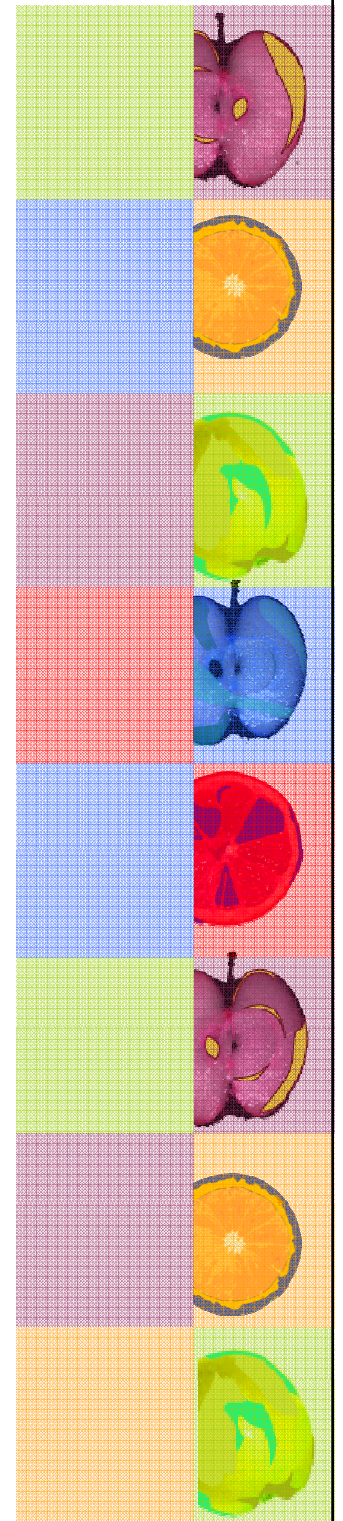
- IPA a Diskurzivní analýza
  - Společný je důraz na jazyk a kvalitativní analýzu

X IPA se odlišuje svým vnímáním role poznávání: myšlení respondenta není jednoduše přístupné v přepisu rozhovoru, vynořuje se až v analytickém procesu

Limity IPA

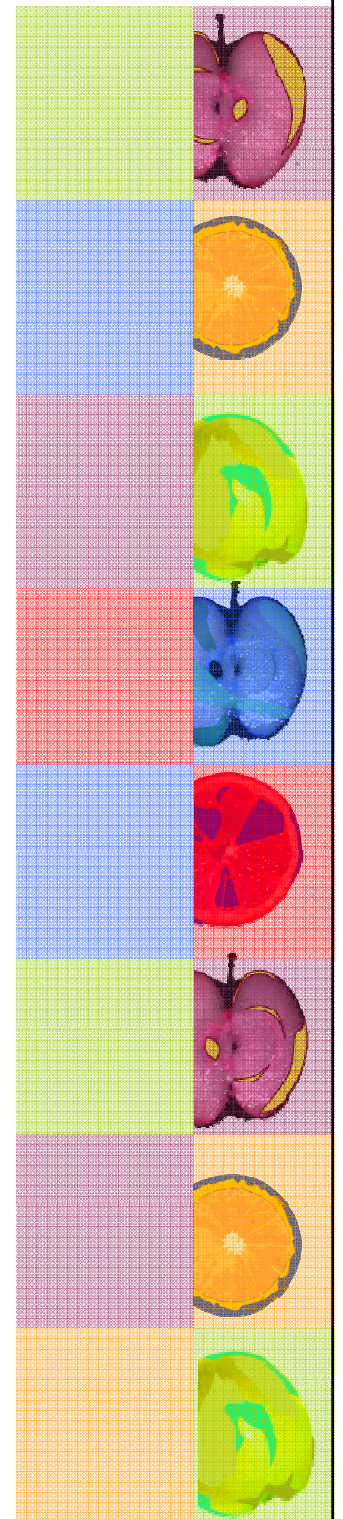
- Role jazyka
  - Respondent sděluje svoji zkušenost skrze jazyk → IPA spoléhá na validitu jazyka
  - Neříká nám přepis rozhovoru více o tom, jak respondent o své zkušenosti mluví než o tom, jaká jeho zkušenost je sama o sobě?
  - To, jak o věcech mluvíme, může „tvarovat“ naši zkušenost
- Dokáže respondent skutečně dobře sdělit svoji zkušenost?
- Není v analytickém postupu příliš benevolentní?

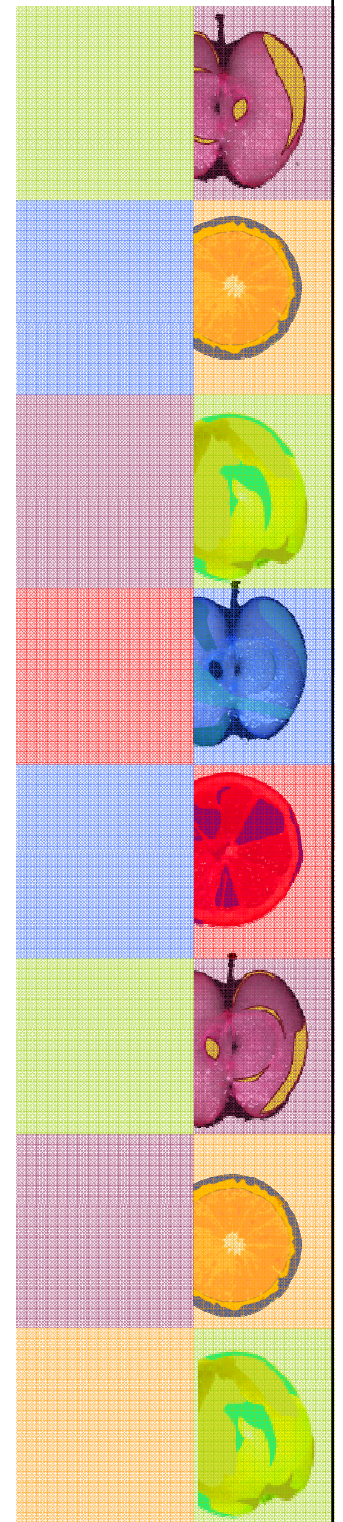
Doporučená literatura

- Domovské stránky IPA: <http://www.ipa.bbk.ac.uk/>
- Fade, S. (2004). Using Interpretative Phenomenological Analysis For Public Health Nutrition And Dietetic Research: A Practical Guide. *Proceedings Of The Nutrition Society*, 63, 647-653
- **Reid, K., Flowers, P. & Larkin, M. (2005). Exploring Lived Experience. *The Psychologist*, 18 (1), pp 20-23**
- Smith, J. A., Jarman, M. & Osborn, M. (1999). Doing Interpretative Phenomenological Analysis. In Murray, M. & Chamberlain, K. (Eds.). *Qualitative Health Psychology*. London: Sage Publications
- **Smith, J. A. & Osborn, M. (2003). Interpretative Phenomenological Analysis. In Smith, J. A. (ed.) *Qualitative Psychology: A Practical Guide to Research Methods*, London: Sage Publications**
- Smith, J. A. (2004). Reflecting On The Development Of IPA And Its Contribution To Qualitative Research In Psychology. *Qualitative Research In Psychology*, 1, pp 39-54
- **Willig, C. (2001). Introducing Qualitative Research In Psychology: Adventures In The Theory And Methods. Maidenhead: Open University Press**

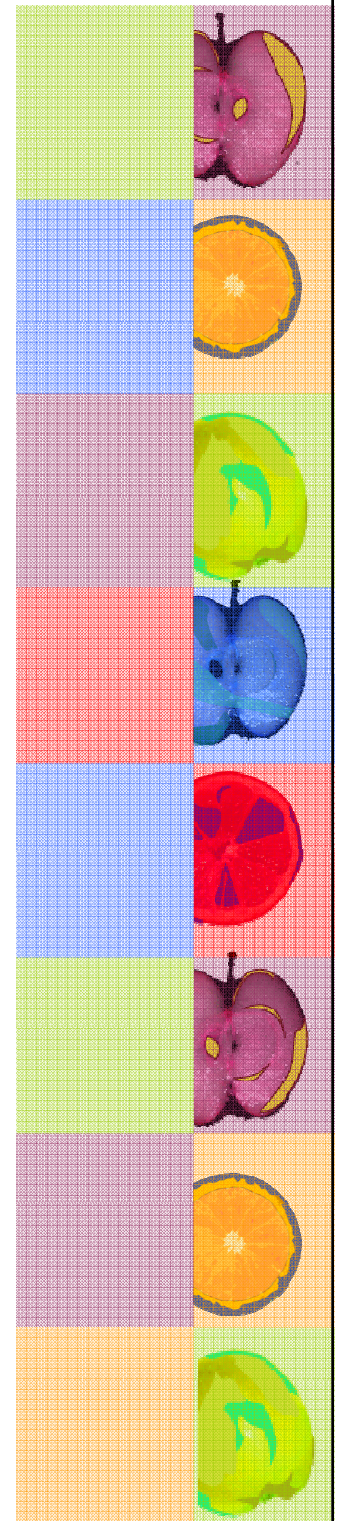
Pár tipů zajímavých výzkumů

- Crocker, L., Clare, L. & Evans, K. (2006). **Giving Up Or Finding A Solution? The Experience Of Attempted Suicide In Later Life.** *Aging & Mental Health*, 10(6), pp 638-647
- Eatough, V & Smith, J. A. (2006). **I feel like a scrambled egg in my head: An idiographic case study of meaning making and anger using interpretative phenomenological analysis.** *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 79, 115–135
- Higginson, S. & Mansell, W. (2008). **What Is The Mechanism Of Psychological Change? A Qualitative Analysis Of Six Individuals Who Experienced Personal Change And Recovery.** *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 81, 309–328
- Hodgett, A., Wright, J. & Gough, A. (2007). **Clients With Borderline Personality Disorder: Exploring Their Experiences of Dialectical Behaviour Therapy.** *Counseling and Psychotherapy Research*, 7(3), pp 172-177
- Huke, K. & Slade, P. (2006). **An Exploratory Investigation Of The Experience Of Partners Living With People Who Have Bulimia Nervosa.** *European Eating Disorders Review*, 14, pp 436-447

Pár tipů zajímavých výzkumů

- Knight, M. T. D., Wykes, T. & Hayward, P. (2003). **‘People Don’t Understand’: An Investigation Of Stigma In Schizophrenia Using IPA.** Journal of Mental Health, 12 (3). pp 209-222
- Macran, S., Stiles W. B. & Smith, J. A. (1999). **How Does Personal Therapy Affect Therapists’ Practice?** Journal Of Counseling Psychology, 46, pp 419-431
- Pavlova, B., Uher, R. & Papezova, H. (2008). **It Would Never Happened To Me At Home: Qualitative Exploration Of Sojourns Abroad And Eating Disorders In Young Czech Women.** European Eating Disorders Review. 16, pp 207-214

Kontakt

- Jana Kostínková
  - 102831@mail.muni.cz

